

LBRIS

We know
books

IONUȚ COJOCARU

TURCIA

DE LA ATATÜRK LA ERDOĞAN

Ediția a 2-a revăzută și adăugită

 **CETATEA
DE SCAUN**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COJOCARU, IONUȚ

Turcia de la Atatürk la Erdoğan / Ionuț Cojocaru. - Ed. a
2-a, rev. și adăug.. - Târgoviște : Cetatea de scaun, 2023
ISBN 978-606-537-629-8

94

Toate drepturile de reproducere, integral sau parțial, prin orice mijloace, inclusiv stocarea neautorizată în sisteme de căutare sunt rezervate. Reproducerea se poate face doar cu acordul scris al editurii, cu excepția unor scurte pasaje care pot constitui obiectul recenziilor și prezentărilor.

ISBN 978-606-537-629-8

Copyright Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023
www.cetateadescaun.ro, editura@cetateadescaun.ro

tipărit la Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, România

CUPRINS

Cuvânt înainte	9
Introducere	12
Atatürk – ipostazele unui reformator	18
În căutarea unor soluții	24
Alegerea taberei.....	28
Soluții radicale	50
Războiul greco-turc	65
Mudania	93
Desființarea Sultanatului. Conferința de la Lausanne - Punctul de plecare al statului turc.....	98
Funerariile lui Atatürk.....	109
Turcia sub amprenta liderului Erdoğan	121
vizita lui Erdoğan în România	123
Turcia, Armenia, masacru sau genocid	127
Victor Ponta, reprezentantul României la Çanakkale	136
Planurile lui Erdoğan, năruite de alegerile parlamentare.....	141
Neootomanismul turc prinde contur și la București.....	145
Relația Victor Ponta – R.T. Erdoğan	150
moscheea din București	155
Çanakkale.....	160
Kurzii, victime colaterale	163
Construirea Moscheii de la București	168
Fuga către nicăieri	172
Turcia, democrație în stil propriu	177
Moscheea din București în viziunea statului turc	181
Drepturile omului în Turcia.....	186

Minoritățile din România și influența statului turc în Dobrogea. În dialog cu Amet Aledin, reprezentantul Departamentului de Relații Interetnice din România.....	192
Rezultatul Alegerilor Parlamentare	204
Emigrarea Terorismului	207
Agresorul agresat	211
De la Istanbul, despre Turcia	215
Hasan Gürsoy, deputat turc (1977 - 1980), despre lovitura de stat din 1980.....	220
Sistemul lui Erdoğan & sistemul lui Hitler.....	231
Ambasada Republicii Turcia la București. Drept la Replică	235
Andrei Stăvilă, fost lector într-o universitate din Turcia, victimă a protestului academicienilor turci ..	240
Directorul Zaman România, despre preluarea ziarului de către statul turc	253
Ankara sub teroare. Până când?.....	264
Istanbulul sub teroare.....	268
De ce ține Turcia să construiască cât mai multe moschei în lume?.....	272
Moscheea politică & imamul religios.....	276
Tradiția istorică și dorința Turciei de a avea Moschee la București	281
Ciocnirea creștinismului de islam	285
Jurnalismul în Turcia	289
De ce a demisionat primul ministru turc Ahmet Davutoğlu.....	293
Ne transformăm în pașalâc?	297
Moscova nu crede în lacrimi.....	300
Eșecul loviturii de stat din Turcia.....	303
Erdoğan în propriul film – Reis	306

Un referendum împotriva democrației	309
Care drepturi, căror oameni. Turcia	313
Cum se manipulează societatea turcă	317
(Ne)Lovitura de stat la 2 ani. Proiect sau tentativă?.....	322
Mesut Özil vector al diplomației turce.....	324
Dayton în viziunea lui Erdoğan.....	326
Ce caută Turcia în Siria? De ce amenință Erdogan Europa cu migranți?.....	330
Sfânta Sofia din nou Moschee	335
După transformarea Sfintei Sofia în moschee, urmează reinstaurarea Califatului?	340
Cum se scrie istoria cu fake news: A transformat România cinci moschei în biserici?	346
Sabia – simbolul păcii islamice / Ce înseamnă transformarea Hagiei Sofia în moschee	351
Cu voia lui Allah, renașterea Sfintei Sofia, va fi mesagerul eliberării Al-Aqsa!.....	358
Cu cine nu s-a certat Turcia în epoca Erdoğan? ...	363
Cauzele conflictului azero-armean / De ce sprijina Turcia Azerbaidjanul.....	368
Erdogan către Occident: Fascismul și nazismul sunt la voi!.....	376
Cine are interesul ca în Nagorno-Karabakh să fie pace?	380
Mehmet vs Vlad, în topul Netflix din România: Ce stă în picioare și ce este discutabil din punct de vedere istoric în filmul realizat de un regizor turc.....	385
Drumul către încă un mandat de președinte.....	392
Concluzii	395
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	398

ATATÜRK – IPOSTAZELE UNUI REFORMATOR

Se putea vorbi astăzi despre Turcia? Despre o țară cu populație musulmană în proporție de 98%, dar, condusă după un sistem laic? Majoritatea cetățenilor turci sunt convinși că dacă nu exista Atatürk, Turcia nu se afla unde este acum. Cum a reușit Atatürk să consolideze țara, să implementeze reforme care până atunci erau de neconceput vom detalia mai jos. Desființarea Califatului, schimbarea alfabetului arab cu cel latin, adoptarea reformelor de tip european au transformat Turcia dintr-un stat aflat la limita existenței într-o republică consolidată la marginea Europei.

„A reforma Turcia, înseamnă a o omori”. Previțiunea marchizului Salisbury, din 1878, se pare că ar fi fost corectă, dacă în locul Turciei ne referim la Imperiul Otoman. După astfel de catastrofe s-au căutat și se vor căuta, s-au enunțat și se vor mai enunța teorii, s-au găsit mai mult sau mai puțin obiectiv, principalii vinovați pentru căderea acestui colosal imperiu. Așa cum dispar specii și rase, fără să se știe întotdeauna de ce, tot așa se întâmplă și cu formele de colectivitate. Statul național era o necesitate pentru osmanism, pentru a putea să-și mențină existența. Intenția exista, modalitatea era greu de găsit.

Trecerea de la Imperiu la Republică, perioadă mai puțin abordată de istoricii europeni¹, a fost una dintre cele

¹ Dintre istoricii europeni care au tratat această temă amintim: Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey* Oxford University, London 1968; Harry Howard, *The partition of Turkey – A diplomat*

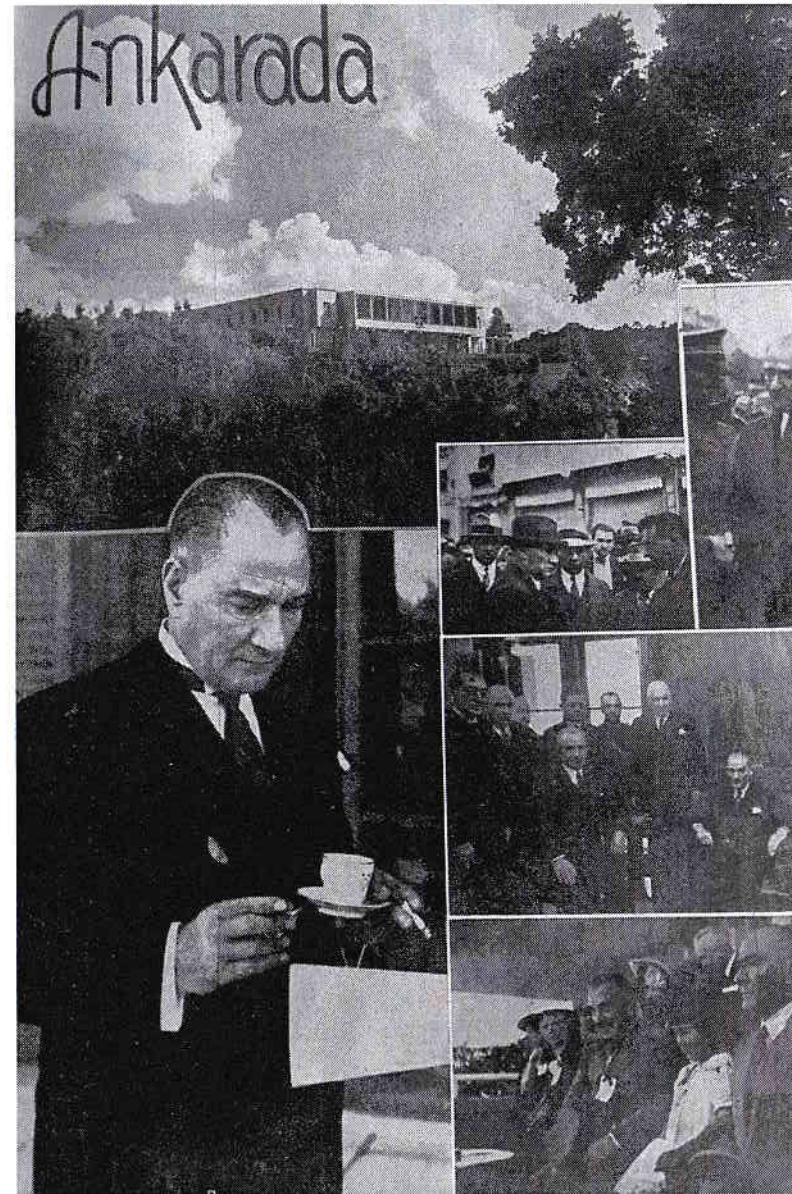
mai negre din istoria turcilor. Aceștia s-au confruntat cu separarea populației în două tabere: cea pro sultan și cea adeptă a luptei pentru eliberare de sub Sultanat, condusă de Mustafa Kemal. Aceste lupte interne au fost completate și cu intrarea Turciei într-un război direct cu Grecia, sprijinită de Marea Britanie. Pe lângă aceste conflicte, fiecare țară cu statut de Mare Putere și-a manifestat interesul și a căutat să aducă lucrurile într-o poziție cât mai apropiată de interesul propriu. Datorită acestor cauze, în unele momente, se putea vorbi de dispariția Turciei. Datorită intrării sub protecția puterilor europene din dorința acestora de a-și împărți anumite zone din țară, s-a dezvoltat o mișcare de rezistență în frunte cu M. Kemal. Modernizarea Statului era în impas. Intențiile conducătorilor s-au izbit de tehnici de neînving. Entuziasmul conducătorilor, de înnoire, a fost în zadar; s-au elaborat nenumărate proiecte; s-au dat sute de ordonanțe. Însă o legislație unitară – condiție prealabilă a unui stat unitar – s-a dovedit imposibil de realizat într-o țară care constituia oarecum o colecție de „categorii” a tuturor semințiilor culturale de la nomadul primitiv până la orășeanul din secolul al XIX-lea. Grav, pentru națiunea turcă era, faptul că, nu-și controlau economia națională. Bugețul Statului era întocmit de către „Dette publique” –

history 1913 – 1923, New York, 1966. Dintre istoricii turci enumerăm: Serif Mardin, *Atatürk ve Cumhuriyet dönemi Türkiye*, Y.E. Türkiye Ticaret Odaları, Ankara, 1981 (Turcia și Atatürk în perioada republicană); Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Y.E. Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1986 (Războiul de independență turc și politica externă) *Büyük Millet Meclisinin Açılışından Lozan Antlaşmasına Kadar*, TTK, Ankara, 1986 (Marea Adunare Națională de la deschidere până la Tratatul de la Lausanne); Dogan Avcioglu, *Milli Kurtuluş Tarihi, cilt 1*, Y.E. Istanbul Matbaasi, Istanbul, 1974. (Istoria de eliberare națională).

administrația străină a datoriiilor², un fel de comisiune a reparațiilor. Economia se îndrepta către colaps deoarece veniturile erau întrebuințate pentru plata dobânzilor. Soluția, adoptarea sistemului concesiunilor către societățile străine. Însă, pentru a primi bani în schimbul concesiunilor, nimeni nu avea voie să se atingă de vechile privilegii comerciale și juridice ale străinilor, vechile „capitulații”. Evident Marile Puteri blocaseră posibilitatea Imperiului de a putea întreprinde ceva fără acordul lor. Controlul era total. Fără avânt economic, nu este posibil un avânt cultural, militar sau de altă natură.

Nici în privința spiritualității lucrurile nu stăteau mai bine. Pentru un proces de modernizare era nevoie de o oarecare despărțire a Statului de Biserică. Dar, acest proces era în contradicție cu principiile Islamului. Populația era adânc ancorată în tradițiile și percepțiile religioase care pentru musulmani erau felul lor de a fi. De a schimba fesul cu pălăria nu putea fi vorba. În timpul primului război mondial, conducerea armatei s-a străduit să inventeze pentru soldați un chipiu care să le apere fața de ploaie sau de soare, fără a arăta o urmă de bord sau de cozoroc, ce ar putea aminti de „odioasa” pălărie europeană. Izolarea socială a femeilor și portul vălului au fost menținute cu strictețe. Mai mult, nu se putea vorbi de o despărțire de Biserică, deoarece aceasta reprezenta mijlocul cel mai puternic de unire a lumii islamice.

² D.v. Mikusch, *Gazi Mustafa Kemal 1880-1938*, Editura Scrisul Romanesc, Craiova p. 82.

Instantanee cu Mustafa Kemal Atatürk la Ankara.

Fără aceasta nu se putea păstra Arabia, jumătate din teritoriul rămas încă imperiului. În fapt, Islamul nu împiedica numai adaptarea la vremea nouă, ci era esențial în contrazicere cu ideea națională, la fel cum Biserica universală a Europei din Evul mediu a fost prin firea ei în opoziție cu delimitarea națională a Statelor. Stările din Turcia, după căderea lui Abdul Hamid³ erau asemănătoare cu stările din Roma înainte de Caesar. Războaiele civile și luptele de partid erau caracteristice epocii⁴. Mustafa Kemal, tânărul ambițios care avea o altă viziune pentru a putea reda demnitatea țării sale, se remarcă prin cuvintele adresate celui care a făcut parte din Triumvirat: „Djemal Bey, nu te lăsa sedus de moda actuală de a voi să apari fiecărei secături într-o lumină frumoasă. Aplauzele celor mulți n-au nicio importanță. Dacă vei căuta mai departe să-ți tragi forța din aprobarea primului venit, atunci nu știi ce va fi cu tine în prezent, însă viitorul ți-l distrugi cu siguranță. Grandoarea constă în a nu vorbi pe placul fiecăruia, în a nu arunca praf în ochii nimănui, a nu vedea decât ceea ce este cu adevărat necesar pentru țară și a merge drept la țintă. Fiecare își va da cu părerea, fiecare va voi să te abată din calea ta. Bine, tu nu te lași influențat și-ți urmezi drumul fără șovăire. Îți vor pune piedici la fiecare pas. Convins că nu ești mare, ci mic și slab, că n-ai niciun sprijin, că nimeni nu te ajută, vei învinge în cele din urmă toate piedicile. Și dacă după aceea îți vor spune că ești mare, să râzi pur

³ Abdül Hamid al II-lea a fost al XXXIV-lea Sultan al Imperiului Otoman. (31 august 1876 - detronat la 27 aprilie 1909)

⁴ *Ibidem*, p. 83.

și simplu în nasul celor ce ți-o vor spune”⁵. Nemulțumirea tânărului Mustafa reiese și din refuzul de a ocupa funcții temporare dar bine remunerate, scopul acestuia fiind idealul de a putea să schimbe mentalitatea turcilor. Abil, a înțeles că politicienii din jurul său nu văd nici în ceasul al doisprezecelea că singura soluție este desființarea imperiului și apariția unui stat turc, independent constituit în granițele sale firești.

Mustafa Kemal s-a născut la Salonic, în 1881, într-o familie de mijloc. După școala primară a urmat școala secundară militară din Salonic, iar în anul 1895 se înscrie la Liceul militar din Manastir. Perioada studiilor sale a coincis cu desfășurarea revoltelor grecești, bulgărești și macedonene de ieșire de sub dominația Otomană. Aceste revolte l-au înflăcărat pe Mustafa Kemal, spiritul sau patriotic fiind destul de pronunțat. După terminarea liceului s-a înscris la Școala de Război de la Istanbul. Preocupat de soarta Imperiului, Mustafa a încălcat ordinul sultanului Abdul Hamid care interzisese orice fel de discuții și opinii politice despre starea actuală a Imperiului său. Mai mult, tânărul student a organizat întruniri secrete la care se discuta despre libertate și căile prin care să o obțină. În 1902, după absolvire, a fost admis în clasa ce pregătea cadre pentru statul major. Avea gradul de locotenent.

⁵ *Ibidem*, op. cit. pp. 86-87.

Conștient de situația din Imperiu acesta a prevăzut declinul. În 1905, a obținut gradul căpitan de stat-major, dar în urma unui denunț, cum că edita un ziar pentru a informa colegii săi cu privire la situația armatei Imperiului a fost trimis în cadrul Armatei a 5-a din Damasc. Ajuns aici, a înființat o asociație cu scopul de a organiza o revoluție împotriva Imperiului și a ideilor religioase. Negăsindu-și adepți a rămas dezamăgit însă nu a renunțat. S-a deplasat la Salonic unde, în urma întrevederilor secrete cu foștii camarazi, a pus bazele „Vatan ve Hurriyet Cemiyeti” (Asociația Patrie și Libertate). Doi ani mai târziu s-a reîntors în Damasc fiind trimis în misiune la statul major al armatei a 3-a. Tânărul Mustafa nu era împăcat cu ideea că, în loc să fie în mijlocul evenimentelor era trimis în diverse locații ale imperiului ca Macedonia sau Tripoli. În bătălia asupra Tripolitaniei, 1911, datorită meritelor în strategia de luptă Mustafa Kemal a fost înaintat la gradul de maior. Anul următor, a fost numit coordonator director la Secția de Manevre a Forțelor Speciale din Marea Mediterană.

Anul 1913 aduce cu sine schimbări importante în Imperiu. La 23 ianuarie, liderii asociației „Uniune și Progres” au obligat guvernul să demisioneze. Aceasta acțiune nu a fost pe placul tânărului maior, considerând în acel moment că mai important ar fi fost apărarea orașului Adrianopol⁶, atacat de bulgari care l-au și ocupat. Mai mult, primul ministru, Mahmut Sevket Pașa a fost ucis într-un atentat. Începutul celui de-Al Doilea Război

Balcanic a adus schimbări importante. Mustafa Kemal în fruntea Corpului de armata Balayir cu ajutorul lui Enver Bey care conducea armata adusă din Istanbul au reușit să elibereze orașul Adrianopol. În urma acestui rezultat, Enver Bey a fost numit Pașă, Mustafa Kemal neprimind nicio distincție. Pentru a-l îndepărta din Istanbul, l-au numit atașat militar la Sofia.

Începutul Primului Război Mondial îl găsește pe Mustafa Kemal la Sofia în calitate de atașat militar. Fire energetică, era nemulțumit de funcția pe care o ocupa. Mai mult era împotriva unei alianțe cu Germania pe care o vedea ca fiind catastrofală pentru țara sa. De altfel, intrarea Imperiului Otoman în război a însemnat sfârșitul politicii de expansiune în Orient. În acel moment hotărârile Imperiului ajunseseră până în Afganistan și Egipt.

În Balcani, statele din sudul Dunării s-au înțeles pentru prima dată în istorie și au încheiat o alianță războinică împotriva otomanilor. Scopul era acela de a izgoni Turcia din Europa. La stăruințele lui Venizelos, Liga balcanică, a susținut declarația principelui Muntenegrului care a declarat război Sultanului și Califului, fiind urmat de regii Serbiei, Bulgariei și Greciei⁷. Marile Puteri analizau atent acest conflict însă declarau la unison că nu vor permite o schimbare de statu-quo indiferent de consecințe. Șansa turcilor a fost ca în tabăra adversă nu se afla nici un geniu militar ci numai o coaliție de dominatori care se bănuiau reciproc și își invidiau succesele unul altuia.

Mai mult, când grecii și sârbii și-au asigurat prada, au lăsat pe bulgari să sângereze singuri în fața liniilor de la Çatalca. Marile Puteri după ce au văzut în ce direcție se îndreptau lucrurile au intervenit funcție de interesele

⁶ Azi Edirne

⁷ *Ibidem*, p. 100.

proprii. Rusia și-a amintit că ține de datoria sa morală de a face pace în regiune pe considerentul că, decât un stat balcanic, mai bine Turcia să fie cea care deține Strâmtoarele. Cabinetele europene au mijlocit un armistițiu iar sub protectoratul Londrei au început negocierile. La Londra, statele participante cereau Turciei cedarea tuturor teritoriilor balcanice în afara unui colțișor la Nord de capitală, precum și insulele din fața Dardanelelor. În Europa, Turcia nu mai deținea decât Constantinopolul și Strâmtoarele. Cum la Constantinopol, pierderea Adrianopolului era de neînchipuit, Divanul a hotărât să accepte cerințele Londrei. La 23 ianuarie a avut loc răsturnarea guvernului printr-o lovitură de stat. Istoricii turci susțin că guvernul trebuia răsturnat după ce răspunsul definitiv ar fi fost expediat la Londra și astfel pacea ar fi fost încheiată formal. În acest mod, s-a putut arunca asupra adversarilor politici vina înfrângerii. Noului guvern i-a revenit sarcina să anuleze decizia de a semna pacea și de a continua lupta.

Turcii au continuat războiul, obținând câteva victorii semnificative. Comunicarea nu era punctul forte al aliaților balcanici, sârbii au fost dezamagiți că nu au primit ieșire la mare, în dauna independenței Albaniei musulmane. Grecia se considera nemulțumită în favoarea Bulgariei. În iulie 1913, la numai câteva luni după pacea de la Londra, în Balcani a izbucnit din nou lupta. Serbia și Grecia au atacat Bulgaria; România și-a trimis trupele contra Sofiei. În acest conflict între creștini, turcii, fără a ține cont de Marile Puteri, și-au îndrumat armatele către Adrianopol.

Armata turcă a înaintat, a zdrobit rezistența slabă a bulgarilor, iar la 23 iulie 1913, aniversarea revoluției june

turce, au recâștigat Adrianopolul. Prin pacea de la București, turcii au rămas cu Adrianopolul, grecii au primit partea cea mai mare din Macedonia în dauna bulgarilor, iar sârbii au rămas și de această dată fără acces la mare⁸. Însă, hotarele stabilite la București în 1913 nu au fost respectate mult timp.

Noul guvern a luat decizii de scoatere a statului din criză, în încercarea de a-i reda identitatea. Dorința de a înlătura capitulațiile a fost principalul motiv al intrării Imperiului Otoman în Primul Război Mondial. În încercarea de a schimba câte ceva, s-au adus profesori din Europa, pe cât posibil cu participarea tuturor puterilor, pentru a elimina suspiciunile. Reorganizarea marinei a fost încredințată Marii Britanii; jandarmeria, care joacă un rol mult mai important în Turcia decât în Europa, cât și administrația financiară a revenit Franței. Alte concesiuni au revenit altor state, altfel conducătorii de la Constantinopol nu vedeau ieșirea din criza economică. Armata a fost reorganizată după modelul german, venind în acest scop o misiune militară. În privința armatei, Rusia, Marea Britanie și Franța au protestat, considerând că reorganizarea acesteia trebuia pusă sub o comisie comună, însă Enver Pașa, ministrul de război, nu și-a schimbat opțiunea.

⁸ *Ibidem*, p. 107.

ALEGEREA TABEREI

Mustafa Kemal, după câștigarea Adrianopolului, a fost înaintat la gradul de locotenent-colonel. Fiind contra politicii lui Enver și mai ales împotriva unei alianțe cu Germania, perturbând cercurile militaro-politice din capitală cu ideile sale a fost trimis atașat militar în capitala bulgară. Printre motivele de nemulțumire cel mai pregnant era numirea generalului Liman von Sanders în capul armatei turce, jignire de neconceput în concepția locotenent-colonelului Mustafa Kemal.

În memoriile sale, Hans Kannengiesser⁹ reda momentul în care Enver Pașa, ministrul de război a hotărât tabăra din care Imperiul Otoman va face parte: „mă aflu la raportul obișnuit la ministrul de război Enver Pașa când, împotriva uzuanțelor, servitorul a anunțat în mijlocul raportului pe locotenent-colonelul von Kress”. Acesta declara ministrului de război turc: „Cetatea Canakale raportează că vasele de război germane <Goeben> și <Breslau> stau în fața Dardanelor și cer să li se încuviințeze intrarea liberă. Fortăreața roagă să i se dea imediat instrucțiuni pentru comandanții forturilor Kum Kale și Sidil Bar”. Ministrul turc, iritat datorită

⁹ Hans Kannengiesser a fost un ofițer militar german în timpul primului război mondial. A participat alături de forțele turcești în timpul bătăliei de la Gallipoli. Spre deosebire de a fi un ofițer de legătură cu armata turcă, a comandat trupele turcești în câmpul de bătaie, inclusiv Divizia a 9-a turcească parte a Armatei a cincea, care a fost comandată în timpul campaniei de Gallipoli de generalul german general Otto Liman von Sanders. După război, Kannengiesser si-a publicat memoriile despre bătălia de la Gallipoli.

eventualelor repercusiuni, răspunde: „Nu pot să hotărâsc acum. Trebuie să vorbesc mai întâi cu marele vizir”. Kress: „Dar trebuie să telegrafiem imediat”. Neconvins de decizia sa, Enver Pașa încuviințează: „Să le lase să intre”. Din relatările lui D.v. Micusch și ale locotenent-colonelului Kress, de față, au răsuflat ușurați, datorită deciziei favorabile națiunii lor. Interesant este continuarea dialogului, Kress: „dacă vase de război engleze vor urma celor germane, să se tragă asupra lor în caz că vor voi să intre și ele?” Firesc, ministrul de război a replicat că o asemenea decizie trebuie decisă de consiliul de miniștrii, însă ofițerul german, conform celor scrise în memoriile sale, plusează: „Excelență, nu putem lăsa pe subalternii noștri fără ordine clare și imediate într-o astfel de situație. Să se tragă sau să nu se tragă?” După o pauză, Enver Pașa a conchis: „Da”¹⁰.

Germanii au profitat de acest eveniment, împingând statul otoman într-o alianță pe care opinia publică nu și-o dorea. Un tratat secret semnat înainte cu Germania exista din 1914, însă la Constantinopol majoritatea miniștrilor s-au pronunțat pentru neutralitate. Însă, datorită poziției sale și vitalității pentru Marile Puteri de a trece prin Strâmători era evident că statul turc nu își va putea menține pentru mult timp neutralitatea. Lucrurile s-au precipitat deoarece, persoanele principale din executiv, Enver, Talaat și Djemal au hotărât să riște și și-au pus colegii de cabinet în fața faptelor împlinite, convinși de victoria Puterilor Centrale. Puși în fața faptelor, trei

¹⁰ Hans Kannengiesser *Gallipoli*, Berlin, 1927, op. cit. și în D.v. Micusch *Gazi Mustafa Kemal 1880-1938*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, p.114.

miniștrii au demisionat, cel mai cunoscut dintre demisionari fiind Djavid Doenme¹¹. Balanța putea fi înclinată către cei care preferau Antanta, care voia să le garanteze integritatea, însă nu și înlăturarea capitulațiilor.

Ostilitățile ruso-turce în Marea Neagră au dus la declarația de război din partea Antantei împotriva Imperiului Otoman, în noiembrie 1914. Sultanul pentru a crea o stare de spirit favorabilă, a anulat printr-un decret unilateral capitulațiile, considerate de otomani o discriminare. Documentele vremii arătau că Mustafa Kemal a avertizat guvernul că merge pe o cale greșită, că țara se va îndrepta către dezastru dacă va continua să meargă alături de Germania. Cum în acel moment germanii mășăluiau către Paris, nu a fost luat în considerare. După îndelungi stăruințe ale ofițerului Mustafa Kemal de a lupta, în 1915 este numit comandantul diviziei 19 turce la Gallipoli. Generalul Liman von Sanders avea conducerea supremă.

Mustafa Kemal, reușește să se afirme în bătălia de la Çanakkale, 1915. Era ultimul bastion în calea cuceririi Constantinopolului. Războiul a unit forțele Marii Britanii și ale Franței împotriva Imperiului. Prin calitățile proprii, locotenent-colonelul Mustafa Kemal a reușit să preia toate atribuțiile de pe front reușind să îi convingă pe tinerii ofițeri să îl asculte. Miza era enormă pentru otomani. Dacă pierdeau la Çanakkale, pierdeau Constantinopolul ceea ce era de neconceput. După șase luni de lupta, Imperiul Otoman reușește să respingă atacurile aliaților și să își păstreze teritoriile. Mustafa Kemal a

¹¹ „Doenme” - nume primit de evreii emigranți din Spania, convertiți la Islam.

fost înaintat la gradul de colonel (5 mai 1915). Nou numitul colonel îi scrie o scrisoare superiorului său, Enver Pașa și îi transmite că numirea unui general german în fruntea armatei nu este o soluție. Generalul Liman von Sanders, opina Mustafa Kemal nu cunoaște armata otomană deci nu are rost să se insiste în această direcție. Din păcate, acesta nu a fost ascultat de superiorii săi care l-au transferat în altă parte. Astfel, a fost numit comandantul corpului de Armata 16 din Anatolia Orientală.

La 1 aprilie 1916 a primit titlul de Pașă. Protestele sale împotriva continuării războiului alături de Germania s-au întetit, însă fără rezultate. Mustafa Kemal a fost numit comandant la diverse comandamente însă departe de teatrele principale de luptă. În semn de protest și-a dat demisia din funcțiile de conducere. A fost considerat în concediu pe o perioadă de 3 luni. Întors la Istanbul a primit propunerea de a face parte din suita prințului moștenitor Vahdettin¹². După armistițiul de încetare a focului semnat la Mudros la 30 octombrie 1918, Mustafa Kemal a avertizat guvernul otoman asupra consecințelor acestui acord. Vigilența acestuia și critica asupra guvernului a făcut ca Mustafa Kemal să primească propunerea de a fi numit ministru de război. Fiind considerat de guvern ca o persoană cu o conduită negativă a respins ideea de a fi numit. O chestiune care trebuie subliniată este aceea că minoritățile din imperiu au trăit timp de 600 ani în condiții de egalitate cu turcii, dar în cele din urmă s-au aliat cu forțele cuceritoare și s-au ridicat împotriva

¹² Ultimul dintre cei 36 de Sultani. A condus Imperiul Otoman în perioada 3 iulie 1918 - 1 noiembrie 1922. S-a născut la Istanbul, 14 ianuarie 1861 - 16 mai 1926 San Remo.

turcilor. Actul acesta a trezit sentimentul de solidaritate națională al turcilor.

Peninsula din afara Dardanelelor, devenise centru al evenimentelor războinice. Pierderile aliaților, în încercarea de a trece prin Strâmțori deveniseră semnificative și au încercat să înainteze în același timp și pe uscat către capitala statului turc. Încercarea era logică, deoarece dacă reușeau, Aliații ar fi reușit să atingă trei scopuri: Turcia ar fi fost constrânsă să facă pace, s-ar fi stabilit o legătură directă cu aliatul rus și s-ar fi închis cercul în Sud-Estul Europei Centrale.

Surprinzător, Marea Britanie adusese la lupta scoțieni, australieni, neozeelandezi. Geniul strategic al lui Mustafa Kemal a ieșit în evidență în această bătălie decisivă pentru soarta statului turc, deoarece înfrângerea însemna ocuparea în totalitate a statului turc. Aliații au planificat debarcarea în trei locuri, urmând ca atacul decisiv să se dea la Ariburnu. Întâmplare sau nu, Mustafa Kemal, se afla în acel loc și cu o mobilizare exemplară a reușit cu mari sacrificii omenești să câștige acea fâșie. Bătălia de la Çanakkale, în istoria Turciei este sinonimă cu renașterea statului. Cum englezii nu puteau renunța la Strâmțori și-au mobilizat forțele dând bătălia finală la Anafara, fiind așa cum se spune la 2 minute de victorie. Generalul Liman von Sanders l-a numit pe Mustafa Kemal comandantul suprem iar entuziasmul și încurajările venite din partea conaționalului său au fost decisive pentru a obține victoria. Însă turcii nu se puteau bucura mult, deoarece Imperiul Țarist, prin Caucaz, a intrat în teritoriul turc. Enver Pașa, încă ministru de război, a ținut să-și asume comanda acestei bătălii cu scopul că după victorie să înainteze prin Afganistan spre India.

Însă, comandantul și-a atras oprobriul public deoarece în luptă, armata turcă de 90 000 de soldați a pierdut 78 000, morți de frig, prizonieri sau alte cauze, restul de 12 000 au fost afectați de tifosul exantematic.

După ce englezii și-au retras trupele, Mustafa Kemal a devenit erou național. Reîntors în capitală nu s-a sfiit să critice guvernul pentru alianța cu Germania. Însă cum convingerile sale nu coincideau cu intențiile politicienilor acesta a fost trimis în Caucaz, pentru a fi ținut la distanță. Pentru Imperiul Otoman, pierderea Bagdadului, în martie 1917, a venit ca un șoc. Bagdadul, vechiul oraș sfânt al Califilor era special pentru otomani. Enver, care nu se mai bucura de popularitatea de altă dată, a cerut ajutor Înaltului Comandament german, care a răspuns afirmativ, cu toate că motivele obiective erau altele pentru aliatul german care avea interesul de a-l menține în lupta pe aliatul său și lucrurile mergeau și mai bine pentru nemți atât timp cât Enver conducea ministerul de război. Nemții l-au desemnat pe generalul von Falkenhayn să vină în ajutorul turcilor împreună cu un număr semnificativ de trupe. Împărțită în două, una din oștiri fiind condusă de generalul Mustafa Kemal, a încercat să recupereze Bagdadul, însă ceea ce nu planificaseră politicienii s-a produs pe front. Turcii nu concepeau să fie conduși de către ofițerii germani, iar de aici neînțelegerile. Mai mult, generalul Mustafa Kemal, aprecia campania pentru recuperarea Bagdadului pierdută, și-a dat demisia numind în locul său pe Ali Fuad Pașa. Superiorii săi nemulțumiți - gestul său în mod normal fiind de Curtea Marțială - au încercat să îl trimită la vechiul său post în Caucaz, însă ofițerul a refuzat și această opțiune.

Întors la Constantinopol, generalul aștepta. A refuzat propuneri de a răsturna guvernul prin diferite modalități. Între timp, la 10 februarie 1918, a murit Sultanul Abdul Hamid cu care ofițerul Kemal se cunoscuse cu prilejul călătoriei în Germania. I-a urmat, prințul Vahdettin, fratele cel mic al lui Abdul Hamid și al Sultanului domnitor. Ultimul Sultan, care absolvise o școală politică era convins că Imperiul Otoman nu putea fi menținut decât printr-un Sultanat puternic, bazat pe Islam. Pătrunderea ideologiilor occidentale o considera primejdioasă, devenind unul dintre cei mai intransigenți în decizia de a nu se propaga aceste ideologii pe teritoriul statului său.

Relația dintre Mustafa Kemal și Sultanul Vahdettin, în primă fază a decurs normal. Sultanul cunoștea antagonismul generalului fără de Triumvirat și partizanii săi și mai ales că mulți ofițeri cât și adversari lui Enver și ai alianței cu Germania își spuneau speranțele în câștigătorul de la Anafara. Generalul căută să-l lămurească pe moștenitorul tronului în ce situație dificilă se afla țara, să încerce să-l facă să-și schimbe orientarea politică, el declarând: „Cu omul acesta s-ar putea face multe, cu condiția de a i se deschide ochii, de a sta mereu lângă el și de a-l sprijini în mod leal.”¹³ Cu toate insistențele sale, Vahdettin, a primit asigurări de la Cartierul General german că lucrurile sunt în grafic atât pentru Germania cât și pentru Turcia.

La nivel politic, vizita împăratului Wilhelm la Constantinopol nu a fost o reușită. Moștenitorul tronului, în expunerea sa, întreba: „Țara mea suferă lovituri tot mai grele, fără ca să avem posibilitatea de a le stăvili. Dacă

¹³ *Ibidem*, p. 132.

lucrurile vor continua astfel, Turcia se va prăbuși. Din declarațiile Majestății Voastre n-am dobândit până acum siguranța că se va pune capăt acestor lovituri fatale pentru noi. N-ați voi, Sire, să-mi dați în privința aceasta asigurări liniștitoare?”¹⁴. Răspunsul, omologului german a fost prompt: „Mi se pare, Alteță, că sunt în anturajul dvs. personalități care seamănă îndoilei în spiritul dvs. (referire la generalul Mustafa Kemal), și vă deșteaptă neîncrederea. Vă pot da asigurarea că avem toată speranța de a ajunge la un rezultat fericit. Cred că asta vă va ajunge”¹⁵. Temerile erau justificate mai ales că Imperiul aflat în pragul declinului s-a văzut târât într-un război în care nu voia să participe. Întâlnirea, după mult timp dintre Vahdettin și Mustafa Kemal, pusă la cale de către mareșalul Izzet Pașa, a fost decisivă pentru viitorul Turciei. Generalul i-a propus să devină șeful armatei iar pe el să-l numească Șeful Statului Major General: „Înainte de orice este necesar de a fi stăpân pe armată, de a o avea în mână. Puneți-vă, Sire, personal în fruntea oștirii și numiți-mă pe mine ca șef al statului major general”¹⁶.

Sultanul a fost curios dacă se mai găsesc și alți ofițeri care au aceleași opinii, urmând ca după o perioadă de gândire să ia decizia corectă. Tărăgănând luarea unei decizii, acesta într-o altă audiență a încercat să împingă lucrurile însă când a aflat că Sultanul a discutat subiectul cu Talaat și Enver despre ce este de făcut, Mustafa Kemal a înțeles că și Sultanul este pe un drum greșit. La sugestia

¹⁴ *Ibidem*, p. 134.

¹⁵ *Idem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 137; vezi și Semen Aralov Rus Buyukelcisi'nin Hatıralarında Atatürk ve Türkiye (Amintirile ambasadorului rus Semen Aralov despre Atatürk și Turcia), Editura Kum Saati, Istanbul, 2005, p. 67.

lui Enver, Sultanul l-a trimis pe Mustafa Kemal în Țara Sfântă. Ierusalimul și Palestina au fost cucerite de englezi. Cum situația s-a înrăutățit, generalul von Falkenhayn a fost înlocuit cu Liman von Sanders. Mustafa Kemal a sosit în august 1918 în Palestina și a constatat că armata se afla într-o situație mai grea decât și-o închipuise. Nevoia să se retragă, turcii s-au retras până într-un punct în care generalul turc a declarat că de linia aceasta nu se poate trece. Sfârșitul războiului i-a găsit pe turci apărând acea linie, care a devenit hotarul Turciei de azi¹⁷.

Problemele turcilor nu se încheiaseră. După pierderea Siriei, a căzut și Macedonia. Concomitent bulgarii au capitulat, regele Ferdinand fiind primul monarh din rândul aliaților care a trebuit să capituleze și să abdice. Aceste teritorii fiind câștigate de Aliați, drumul era liber către Constantinopol. Generalul francez Franchet d'Esperey, comandantul din Macedonia își regrupa forțele către noua țintă. Flota engleză din Marea Egee efectua pregătiri asemănătoare. Mustafa Kemal, care în acea perioadă încă lupta la Aleppo, convins că trebuie întreprins ceva pentru salvarea națiunii i-a telegrafiat Sultanului. Îi cerea acestuia să efectueze schimbări majore. Printre cerințe, numirea mareșalului Izzet Pașa ca mare vizir plus un număr de bărbați care credeau că sunt competenți cu cerințele posturilor iar pentru el, ministerul de război¹⁸. Dorințele sale, citite de Sultan au fost satisfăcute doar pe jumătate. Sultanul a efectuat schimbările sugerate însă fără a-l numi la ministerul de război, primise însă comanda grupului de armate din Siria de Nord.

¹⁷ D.v. Mikusch... p. 141.

¹⁸ *Ibidem*, p. 146.

Vizirul Izzet Pașa, odată numit a demarat negocieri în vederea unui armistițiu. Turcii sperau că prin încheierea unei păci separate se va putea scăpa mai ieftin. Generalul englez, Townshend a fost trimis ca intermediar la amiralul Calthrope, ancorat în rada portului Mudros în apropierea Dardanelelor. Turcia trebuia să capituleze fără condiții. Armistițiul cu englezii, încheiat la bordul vasului Agamemnon s-a produs fără consultarea francezilor. În ziua semnării armistițiului, 30 octombrie 1918, francezii treceau Marita, lângă Adrianopol și în câteva zile puteau ajunge la Constantinopol. Francezii nu erau încântați că nu se aflaseră la bordul vasului unde se semnase armistițiul, iar englezii nu ar fi fost încântați ca francezii să ajungă la porțile Constantinopolului.

Condițiile capitulării¹⁹ nu au fost grele, cum se așteptau chiar turcii. Flota a trebuit să fie predată, însă forțele de uscat au fost tratate cu blândețe. Omisiunea britanicilor, reprezentați de amiralul Calthrope, care era expert maritim. S-a grăbit să încheie armistițiul uitând de armata de uscat. În studiul său, contele Sforza, *How we lost the war with Turkey*, acuza Londra de politică la două mâini dusă de această putere: „voia să-și rezerve libertatea de decizie pentru a putea la nevoie să se servească de Turcia ca de un factor, încă nu cu totul eliminat, împotriva pretențiilor incomode ale Aliaților.”²⁰ Generalul turc,

¹⁹ Nu s-a recurs la dezarmarea și dizolvarea imediată a armatelor și nici la predarea materialului de război, cum se obișnuiește. S-a afirmat că armata turcă trebuie demobilizată cât mai repede cu excepția trupelor necesare pentru paza frontierelor și menținerea ordinii în țară.

²⁰ Count Sforza *How we lost the war with Turkey*, The Contemporary Review, Noiembrie, 1927, London.